

темы исследования связана с реформой здравоохранения, которая сейчас активно набирает обороты в нашей стране. Реформаторские процессы, которые уже произошли и должны осуществиться в ближайшее время, к сожалению, не основываются на необходимых и современных профессиональных исследованиях со стороны архитектурно-градостроительных ученых. Для первоочередного решения этого вопроса в статье проведен анализ общих градостроительных, системно-градостроительных научных работ; исследований градостроительной организации учреждений здравоохранения; специфики архитектурного проектирования различных видов медицинских учреждений; зарубежного архитектурного и градостроительного теоретического опыта проектирования лечебно-профилактических зданий; архитектурные вопросы планировочной гибкости, расширения, реконструкции и модернизации лечебных учреждений; влияние

цвета на формирование архитектурной среды медицинских учреждений; требования к чистоте и стерильности лечебных объектов; вопросы эргономичного проектного подхода к учреждениям здравоохранения и многие другие научные аспекты, связанных с архитектурным и градостроительным проектированием медицинских учреждений. Несмотря на значительное количество проанализированных научных работ, в ходе исследования выяснилось, что значительная их часть была написана в советское время нашего государства, а другая, которую можно отнести к современному периоду, была направлена на решение задач архитектурного проектирования определенного узкого профиля медицинского учреждения.

Ключевые слова: научные исследования, учреждения здравоохранения, лечебные учреждения, сеть, архитектура, градостроительство.

DOI: 10.29295/2311-7257-2018-93-3-36-41
УДК 72.03

Вигдорович О.В., Скомороха С.С., Божинський Н.І.

*Харківський національний університет будівництва та архітектури
(вул. Сумська, 40, Харків, 61002, Україна; e-mail: olgavidorovich@gmail.com)*

ПОРІВНЯНИЙ АНАЛІЗ ДЕЯКИХ ПЕРІОДІВ ІНДУСТРІАЛЬНОЇ ЗАБУДОВИ В ІСТОРІЇ ВІТЧИЗНЯНОЇ АРХІТЕКТУРИ ТА МІСТОБУДУВАННЯ

Сьогодні ми спостерігаємо зростання обсягів індустріального будівництва. Виробничим підприємствам сучасні складні ринкові умови диктують вимоги не тільки технічного переоснащення для випуску конкурентоспроможної продукції, але висувують завдання до повномасштабної реконструкції в умовах існуючої міської забудови, при дотриманні діючих норм, що часто ставить дуже складні завдання перед проектувальниками.

Теперішній етап розвитку містобудування і архітектури відносно розміщення промислових зон і промислових вузлів характеризується: - передусім, вивільненням значних територій колишнього промислового функціонального призначення, категорії землі, що вимагають зміни; - по-друге, виробничим підприємствам сучасні складні ринкові умови диктують вимоги не лише технічного переозброєння для випуску конкурентоздатної продукції, але висувують завдання до повномасштабної реконструкції в умовах існуючої міської забудови, при дотриманні чинних норм, що часто ставить дуже складні завдання перед проектувальниками.

У статті визначені риси подібності між періодом з 1922 по 1927 рр., коли поживлення будівельної діяльності в містах відбувалося на тлі НЕПу та сучасним періодом, коли забудова в Україні із будівництва окремих об'єктів перетворює цей процес в активну забудову міської тканини. Період містобудівного авангарду (до кінця 1930-х років) співпадає з періодом радянської індустріалізації, що характеризувався також будівництвом величезної кількості промислових підприємств. Їх розміщення відбувалося часто без прийняття до уваги створення привабливого середовища для людей. Знаючи наслідки прийняття лише тактичних рішень, без урахування стратегічного напрямку розвитку міста, не можливо створити сучасне урбанізоване середовище, як б задовольняло сьогоденні потреби людей та подальший ефективний розвиток виробництва.

Ключові слова: індустріальна забудова, промислові зони, промислові вузли, архітектурне середовище, містобудівна модель.

Вступ. Сьогоднішня ситуація в архітектурно-містобудівному процесі на прикладі міста Харкова доводить, що з одного боку темпи зростання будівництва досягли рівня масової забудови, з іншого боку часто проектувальники стикаються з проблемами містобудування, які стали слідством прийнятих містобудівних рішень у передніх історичних етапах.

Актуальність теми дослідження полягає у тому, що усвідомлення історичних етапів розвитку архітектури та містобудування дає можливість створення підоснови для прийняття подальших проектних рішень в динамічному міському середовищі.

В якості **методів дослідження** використовуються методи аналізу класика радянської школи 70–80-х рр. О.Е. Гутнова за дуже різними за значенням і характером факторами: індустріалізація, типізація, уніфікація; масштабність; єдність і різноманітність; поверховість; внутрішній і зовнішній простір; традиційність та новаторство; зв'язок з іншими галузями: живописом, скульптурою, філософією, ін.; екологічність; економічність; середовищність [1].

Питанням вивчення та аналізу історії розвитку промислової архітектури на території величезних міст України та Росії, виявленню історичних джерел розвитку промислової архітектури та спробам структурувати основні принципи розміщення промислової зони у структурі міста присвячені роботи Арсірій Е. И., Сторожук С. С., Сафонова, Е.В., Смирнова, М.П. [2].

Історія архітектури та містобудування в Україні, а раніше у Радянському Союзі мала декілька витків свого розвитку.

Характеризуючи розвиток архітектурно-містобудівної справи 20-х – 1930-х років В.Е.Хазанова відмічає дві значні риси дискусії [3]:

1. Напруження «соціального оптимізму» було настільки високим, що ніхто з учасників не замислювався над тим, що відбудеться, якщо супереч передбачень існуючі міста із всіх їх «наслідком капіталізму» не будуть зметені з обличчя землі та замінені тим чи іншим типом соціалістичних поселень, а залишаться

на місці. До кінця 1930-х років шляхи їх перетворень були неясними.

2. Сприйняття учасниками дискусій своєї особистої проектної діяльності було не зовсім адекватним. Вони були впевнені, що створюють «схеми соцміста» та «схеми розселення», насправді це були дві концепції (урбанізм та дезурбанізм) архітектурно-просторових композицій. В одній домінували об'єми, в іншій – простір.

Аналізу різноманіття творчих течій та функціонуванню у 20-ті роки пов'язаних із ними працею архітектурних об'єднань та організацій (АСНОВА, ОСА, АРУ, ИНХУК, УНОВИС, ВХУТЕМАС та ін.) присвячені роботи С. Хан-Магомедова [4, 5].

Велику увагу питанням організації архітектурно-містобудівного проектування у СРСР в період з 1917-1933 рр. приділяв Казусь І.О. [6].

Дослідженню творчих пошуків та практики архітектурного мистецтва у період з 1930-х до 1950-х років присвячені праці Косенкової Ю.Л. [7].

Стан проектної діяльності 20-х – 1930-х років можливо проілюструвати на прикладі проблеми взаємин міста та промисловості. Косенкова Ю.Л. цитує [8] висловлювання економіста С.Г. Струмліна, який у 1930 р. писав: «В соціалістичних містах вирішальне значення, звичайно, набувають ті пункти повсякденного спілкування, навкруги яких організовується колективна праця ... ці вогнища колективної праці і можуть стати центрами тяжіння в розселенні даного колективу...фабрики та заводи – ці зростаючі на зміну старих храмів гігантські храми сучасності...». Завод повинен бути у центрі соціалістичного міста, а що стосується «грохоту, багнюки, диму та шкідливих випарень», то «технічно зовсім не передбачається складним завданням вловити їх системою міцних витяжних труб та пілососів та дати їм корисне застосування. Необхідно лише у плановому порядку встановити це завдання перед проектуючими організаціями...» Ідея оздоровлення життя трудящих шляхом видалення заводів подалі від житла, огороження їх зеленими «завісами» - це «явно неприйнятна для нас інтелігентськи солодка маніловщина».

Результатом рішень, які приймалися на хвилі такого пафосу, стала ціла низка містобудівних помилок, про що писала Ю.Л. Косенкова [9-11]. Прикладом може бути історія проектування, будівництва та подальшого переносу з лівого берегу річки на правий міста Магнітогорська. Або інші спроби проектування нового типу міст за лінійним принципом, наприклад проект Нового Чарджоу, який розроблявся бригадами АРУ, САСС, ВОПРА 1930 р., в якому місто розвивалось практично необмежено вздовж річки.

Наприкінці 1950-х - рубіж 1960 - х рр. робляться спроби шляхом розрахунку показати, що освоєння нових територій далеко не завжди вигідно в економічному відношенні; висловлюється ідея «оптимального міста», спрямована на обмеження зростання міської території; починається робота групи «НЕР» зі створення гнучкої міської структури, що сприяє спілкуванню між людьми. Про це згадується у книгах Гутнова А. Е. та Лежави І. Г. [12].

У той же час висловлюється ідея повернення до принципів регулярності, симетрії при проектуванні міста; житловий мікрорайон повинен бути не тільки територіальною, скільки соціальною одиницею міста, робляться спроби створення «громадського інтер'єру міста» засобами монументального мистецтва, зароджується міський дизайн [13,14].

Звернення до історичного ходу розвитку містобудівної справи дуже важливо для розуміння витоків виникнення сьогоденних проблем. На прикладі міста Харкова, як одного з величезних міст України, доцільно порівняти сьогоденний етап розвитку, зокрема містобудівних аспектів промислової архітектури, з етапами авангардного періоду.

Метою дослідження у статті висувається порівняльний аналіз авангардних періодів розвитку вітчизняної архітектури та містобудування (починаючи з початку 1920-х до кінця 1930-х років ХХ ст.) із сучасним станом містобудівного мистецтва.

Результати досліджень. На мапі Харкова існують виробничі зони та виробничі райони, які розташовані дисперсно, що не

завжди зручно та оптимально з екологічної точки зору. Безумовно, це сталося внаслідок застосування різноманітних планувальних засобів розміщення виробництв на протязі всього історичного розвитку. Але період 1920-х – 1930-х років для Харкова характеризується другою хвилею великого зростання у проектуванні та будівництва великих підприємств після першої хвилі періоду кінця ХІХ ст. В ці роки були засновані та побудовані ХТЗ, ХВЗ, ХЕМЗ та інші великі заводи, що будувалися без врахування санітарних розривів між підприємством та житловими районами, але з пошуками «архітектурного обличчя радянського заводу». Тому роль авангардного періоду досить значна.

В цей період новою сходинкою містобудівного розвитку стало будівництво робочих селищ у вигляді міст-садів для різноманітних промислових підприємств. Яскравим прикладом є селище Харківського паровозобудівельного заводу (1924 р., арх. В. Троценко), який було забудовано чотирьохквартирними будинками. Але це були перші спроби, що не носили масового характеру, у відмінності від масових об'єктів будівництва об'єктів виробництва. Між «архітектурним» та «інженерним» способами організації міста пролягав кордон, який за міркуваннями тих років розділяла радянську та закордонну архітектуру.

Вивчення матеріалів авангардного періоду розвитку архітектури і містобудування дозволив сформулювати декілька позицій, характерних для цього часу :

- переважна орієнтованість містобудівного мислення на інтереси виробництва і невизначеність інтересів жителів;

- одночасне співіснування двох або декількох містобудівних концепцій (недостатньо оформлених, суперечливих);

- фрагментарність знань про поточний стан міста, що виникла внаслідок відсутності достовірних відомостей про нього і від «закритості» деяких фрагментів території промислових і військових відомств;

- прагнення до розробки єдиної універсальної містобудівної моделі і відсутність інтересу до дослідження можливостей

розвитку власного функціонально-планувального і художнього потенціалу кожного конкретного міста;

- погляд на місто, як на безконфліктний об'єкт, що повністю підкоряється єдиній проектній волі, відмову від визнання його мимовільної житнестроительной мінливості; - абсолютизація проектних ідей, пов'язаних з конструюванням віддаленого майбутнього і відсутністю розробки послідовності кроків для їх здійснення;

- зосередженість на формуванні "кістяка" міста і неувага до фактури містобудівного середовища, безпосереднього оточення людини;

- нероздільність в професійній свідомості державних, відомчих і суспільно-цивільних інтересів, невиявленість реальних потреб різних груп людей, орієнтація міста на гранично узагальнену ідеальну модель людини.

Сьогодні ми спостерігаємо зростання обсягів індустріального будівництва. Виробничим підприємствам сучасні складні ринкові умови диктують вимоги не тільки технічного переоснащення для випуску конкурентоспроможної продукції, але висувають завдання до повномасштабної реконструкції в умовах існуючої міської забудови, при дотриманні діючих норм, що часто ставить дуже складні завдання перед проектувальниками.

Теперішній етап розвитку містобудування і архітектури відносно розміщення промислових зон і промυзлов характеризується: - передусім, вивільненням значних територій колишнього промислового функціонального призначення, категорії землі, що вимагають зміни; - по-друге, виробничим підприємствам сучасні складні ринкові умови диктують вимоги не лише технічного переозброєння для випуску конкурентоздатної продукції, але висувають завдання до повномасштабної реконструкції в умовах існуючої міської забудови, при дотриманні чинних норм, що часто ставить дуже складні завдання перед проектувальниками

Висновок. Визначені риси подібності між періодом з 1922 по 1927 рр., коли пожвавлення будівельної діяльності в містах

відбувалося на тлі НЕПу та сучасним періодом, коли забудова в Україні із будівництва окремих об'єктів перетворює цей процес в активну забудову міської тканини. Період містобудівного авангарду (до кінця 1930-х років) співпадає з періодом радянської індустріалізації, що характеризувався також будівництвом величезної кількості промислових підприємств. Їх розміщення відбувалося часто без прийняття до уваги створення привабливого середовища для людей. Знаючи наслідки прийняття лише тактичних рішень, без урахування стратегічного напрямку розвитку міста, не можливо створити сучасне урбанізоване середовище, як б задовольняло сьогоденні потреби людей та подальший ефективний розвиток виробництва.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Гутнов А.Э. Мир архитектуры: Язык архитектуры. – М.: Мол. гвардия, 1985. – 351 с.
2. Сторожук С. С., Арсирий Е. И. История развития промышленной архитектуры на территориях крупнейших городов Украины и России [Текст] // Сторожук С. С., Арсирий Е. И. // ОГАСА: зб. наук. праць, Одеса.: ХХІІІ. – 2013. – С.148-153.
3. Вигдария Хазанова Советская архитектура первой пятилетки. Проблемы города будущего. Сайт Архитектура История [Электронный ресурс] – Режим доступа: http://www.alyoshin.ru/Files/publika/hazanova/hazanova_5let_07.html.
4. Хан-Магомедов С. О. Архитектура советского авангарда: В 2 кн.: Кн. 1: Проблемы формирования. Мастера и течения. – М.: Стройиздат. 1996. – 709 с. ISBN 5-274-02045-3.
5. «Сто шедевров советского архитектурного авангарда: билингва / Lascien mejores obras maestras del vanguardismo arquitectónico soviético: edición bilingüe» С. О. Хан-Магомедов ISBN: 5-354-00892-1 Год издания: 2005 Издательство: Едиториал УРСС.
6. Казусь И.А. Организация архитектурно-градостроительного проектирования в СССР: этапы, проблемы, противоречия, 1917-1933 гг. [Текст]: дис. ... канд. Архитектуры / И.А. Казусь. – М., 2001, – 342 с.
7. Советская архитектура 1920-х годов. Организация проектирования. Казусь И.А. Прогресс-Традиция. Москва. 2009. – 464 с.

8. Юлия Косенкова Кризис рациональности в советском градостроительстве 1930-х годов Сайт Архитектура История. [Электронный ресурс] – Режим доступа: http://www.alyoshin.ru/Files/publika/kosenkova/kosenkova_krizis.html.
9. Юлия Косенкова Градостроительное мышление советской эпохи: поиск устойчивых структур Сайт Архитектура История. [Электронный ресурс] – Режим доступа: http://www.alyoshin.ru/Files/publika/kosenkova/kosenkova_mish.html.
10. Косенкова Ю.Л. Советский период 1940-х – первой половины 1950-х годов: От творческих поисков к практике строительства. [Текст]: дис. ... доктора архитектуры / Ю.Л.Косенкова. – М., 2000, - 379 с.
11. Советское градостроительство 1920-1930-х годов. Новые исследования и материалы, М., 2010. Сост и отв. Ред. Ю.Л.Косенкова. – М.: Либроком, 2010. - 384 с.
12. Милютин Н. А. Соцгород. Проблемы строительства социалистических городов: Основные вопросы рациональной планировки и строительства населённых пунктов СССР. — М.-Л.: ГИЗ. - 1930.
13. Гутнов А. Э., Лежава И. Г. Будущее города. – М., Стройиздат, 1977. - 126 с.

Вигдорович А.В., Скомороха С.С., Божинский Н.И. СРАВНИТЕЛЬНЫЙ АНАЛИЗ НЕКОТОРЫХ ПЕРИОДОВ ИНДУСТРИАЛЬНОЙ ЗАСТРОЙКИ В ИСТОРИИ ОТЕЧЕСТВЕННОЙ АРХИТЕКТУРЫ И ГРАДОСТРОИТЕЛЬСТВА. Сегодня мы наблюдаем рост объемов промышленного строительства. Производственным предприятиям современные сложные рыночные условия диктуют требования не только технического перевооружения для выпуска конкурентоспособной продукции, но выдвигают задачу к полномасштабной реконструкции в условиях существующей городской застройки, при соблюдении действующих норм, часто ставит очень сложные задачи перед проектировщиками. Нынешний этап развития градостроительства и архитектуры относительно размещения промышленных зон и промучлов характеризуется: - прежде всего, высвобождением значительных территорий бывшего промышленного функционального назначения, категории земли, требующие изменений; - во-вторых, производственным предприятиям современные сложные рыночные условия диктуют требования не только технического перевооружения для выпуска конкурентоспо-

собной продукции, но выдвигают задачу к полномасштабной реконструкции в условиях существующей городской застройки, при соблюдении действующих норм, часто ставит очень сложные задачи перед проектировщиками.

В статье определены черты сходства между периодом с 1922 по 1927 гг. Когда оживление строительной деятельности в городах происходило на фоне НЭПа и современным периодом, когда застройка в Украине по строительству отдельных объектов превращает этот процесс в активную настройку городской ткани.

Период градостроительного авангарда (до конца 1930-х годов) совпадает с периодом советской индустриализации, который характеризовался также строительством огромного количества промышленных предприятий. Их размещение происходило часто без принятия во внимание создание привлекательной среды для людей. Зная последствия принятия только тактических решений, без учета стратегического направления развития города, невозможно создать современную урбанизированную среду, которая бы удовлетворяла сегодняшние потребности людей и дальнейшее эффективное развитие.

Ключевые слова: индустриальная застройка, промышленные зоны, промышленные узлы, архитектурная среда, градостроительная модель.

Vigdorovich A.V., Skomorokha S.S., Bozhinsky N.I. COMPARATIVE ANALYSIS OF SOME PERIODS OF INDUSTRIAL DEVELOPMENT IN THE HISTORY OF DOMESTIC ARCHITECTURE AND URBAN DEVELOPMENT. Today we are seeing an increase in the volume of industrial construction. For industrial enterprises, modern complex market conditions dictate the requirements not only of technical re-equipment for the production of competitive products, but they put forward the task of full-scale reconstruction in the conditions of existing urban development, while observing the existing standards, which often poses very difficult tasks for architects. The current stage of urban development and architecture in relation to the location of industrial zones is characterized by: - first of all, the release of significant territories of the former industrial functional purpose, the categories of land that require change; - Secondly, modern complex market conditions dictate the requirements not only of technical re-equipment for the production of competitive products, but they put forward the task of a full-scale reconstruction in the conditions of exist-

ing urban development, while observing the current norms, which often poses very difficult tasks for architects.

In the article are considered of similarity between the period from 1922 to 1927, when the revitalization of construction activity in cities took place against the backdrop of the NEP and the modern period, when the construction in Ukraine of the construction of individual objects transforms this process into an active development of urban fabric. The period of urban avant-garde (by the end of the 1930s) coincides with the period of Soviet industrialization, which was also characterized by the construction of a huge number of industrial enterprises.

Their placement often took place without taking into attention the creation of an attractive environment for people. Knowing the consequences of making tactical decisions, without taking into attention the strategic direction of the city's development, it is impossible to create a modern urbanized environment, as it would satisfy today's needs of people and further effective production development.

Keywords: industrial development, industrial zones, industrial nodes, architectural environment, urban planning model.

DOI: 10.29295/2311-7257-2018-93-3-41-49
УДК 72.01

Гелла Е.И., Качемцева Л.В.

*Харьковский национальный университет строительства и архитектуры
(ул. Сумская, 40, Харьков, 61002, Украина, e-mail: alena.gella@gmail.com
kachemtsevalubov@gmail.com)*

ВЛИЯНИЕ УТОПИЧЕСКИХ ИДЕЙ НА ГРАДОСТРОИТЕЛЬНУЮ ПРАКТИКУ В ХАРЬКОВЕ В 1920-30-Х ГГ.

Каждая социальная утопия содержит градостроительный идеал, который соответствует общим социальным идеям ее автора. В СССР в период 1920-х – 1930-х гг. градостроительная составляющая социальных утопий находилась в центре внимания профессионального сообщества. Итогом долгой полемики и стала идея «соцгорода». Новый город должен был полностью отрицать изъяны тогдашнего капиталистического города и своим планированием обеспечить наиболее легкую перестройку социалистического быта в коммунистический. Параллельно с новыми градостроительными разработками советских зодчих часто возникали тексты по форме близкие к утопиям, более объемные, масштабные, развернутые по содержанию, чем последующие практические реализации. Утопические идеи не только повлияли на архитектурную практику 1920 – 1930 гг., но и оставили отпечаток в градостроительной структуре тогдашней столице советской Украины – новом промышленном районе «Новый Харьков» и новом административном центре «Харьков Сити». Эти структуры не были полностью реализованы, но и то, что было осуществлено, носило новаторский характер и стало составной частью урбанистического наследия XX века.

Ключевые слова: утопические идеи, соцгород, градостроительная практика, Харьков.

Вступление. Происхождение целого ряда идей современного урбанизма следует искать в социальных утопиях XIX в., богатого всевозможными утопическими проектами и планами реорганизации социальной жизни. Утопиям присущи: неизменность общества, его единомыслие, отсутствие внутренних конфликтов, ориентированность на образцы, стремление к осуществлению идеала, изолированность пространства утопии от «вражеского» внешнего окружения и противостояние ему. К ним

охотно обращаются в периоды преодоления тяжелых социально-политических кризисов и масштабных преобразований.

В социальных утопиях, почти всегда, фоном по-новому налаженной жизни является город или другое поселение особым образом, по-новому распланированное, благоустроенное и застроенное. Попытки реализации утопических идей в градостроительной практике интересны для исследователей. С этой точки зрения трудно пройти мимо архитектурного и градостроительного наследия столичного Харькова.